

**МЕТАМОРФОЗИ ,ВИСОКОГО СУДУ':
"ЧИСТИЛИЩЕ" РОБЕРТА ФЛІНКЕРА
ЯК ЛІТЕРАТУРНИЙ ПАНДАН
ДО "ПРОЦЕСУ" ФРАНЦА КАФКИ**

Роберт Флінкер належить до небагатьох представників прози у німецькомовній літературі Буковини. Його роман "Чистилище" демонструє очевидну подібність із романом Ф. Кафки "Процес" Це стосується тематики (мотив суду), типології образу протагоніста (Йозеф К. – Гретор Гузум), сюжетного розвитку. Незважаючи на ці очевидні аналогії, як і деякі паралелі біографічного характеру, які є визначальними для обох авторів, їхні романи принципово відрізняються. У "Процесі!" Ф. Кафка виходить зі старозавітної та єврейсько-кабалістичної традиції, зображуючи виснажливу, проте безперспективну боротьбу героя свого роману проти анонімної, прихованої, але водночас всюдисущої та брутальної влади, в той час як Р. Флінкер виводить свою концепцію екзистенціальної вини індивідуума з новозавітних християнських ідей в дусі Нагірної проповіді. Відмінність ідейних інтенцій спричинює передусім різний етичний тестус аналізованих творів.

***Ключові слова:** традиція, ідентичність, рецепція, інтерпретація, трансформація.*

Ім'я Роберта Флінкера (1906-1945) увійшло в літературний обіг наприкінці 60-х років ХХ століття, після того як у Бухаресті посмертно була видана частина його німецькомовної літературної спадщини – п'ять оповідань ("Марення", "Мандрівець", "Нічна пригода", "Голос", "Авесалом") і два романи ("Чистилище" і "Падіння"), підготовлених до друку його братом, румунським германістом Ернстом Марією Флінкером. До появи цих видань Роберт Флінкер був відомий лише вузькому колу фахівців передусім як невропатолог і психіатр, автор понад двох десятків серйозних наукових студій у галузі медицини, які свого часу публікувалися в західних видавництвах і журналах. Серед них насамперед варто назвати такі праці, як "Патологічне дослідження про лірику" (1938), присвячене німецькому експресіоністському поетові Якобу Гаррінгеру [11], та "Психологія і психопатологія істерії" (1938) [7] – обидва видання після свого виходу в світ були таємно, немов зозулині яйця, підкинуті на книжковий ринок Третього райху [18, с. 171-174].

Із виданням художнього доробку Р. Флінкера, який став своєрідним літературним відкриттям у німецькомовній літературі, румунська та австрійська критика зробили спробу інтегрувати його в певний літературний контекст. "Це твори, які різюче відрізняються від усього, що було створено в німецькій літературі нашої країни, отож для їхньої рецепції непросто знайти відповідну систему співвідношень" [19, с. 5-6], – підкреслює у своїй передмові до видання тому прози

письменника румунський літературознавець Віктор Тайс. "Мистецька позиція і спосіб зображення у його прозових творах репрезентують Роберта Флінкера як представника німецької літератури Румунії, який виходить далеко за її контекстуальні межі" [17, с. 446], – наголошує румунська дослідниця Карін Шпек. Так само й австрійський публіцист Вольфганг Краус вважає, що "за своїм походженням, своєю суттю, своєю освітою, але передусім за характером своїх творів він [Р. Флінкер. – П.Р.] належить до культурного ареалу, який визначається такими постатями, як Зигмунд Фройд, Альфред Адлер, Отто Ранк, як Франц Кафка, Густав Майрінк, Лео Перуц, Фріц Герцмановські-Орландо, Йозеф Рот, Роберт Музіль, Герман Брох, Артур Шніцлер, Йоганнес Урціділь тощо. Віднині вже неможливо буде говорити про австрійську літературу, не згадуючи при цьому Роберта Флінкера" [14, с. 171]. Великою мірою цей інтерес деякі критики намагалися пояснити близькістю автора до художніх принципів і творчої манери Франца Кафки.

Справді, роман Р. Флінкера "Чистилище" своєю фабулою нагадує роман Ф. Кафки "Процес". Його протагоніста, комерсанта Грегора Гузума, будить серед ночі якийсь Деметр Остерай, що відрекомендовується спочатку адвокатом, а відтак поліцейським, котрий тут же влаштовує йому суворий допит і заявляє про розпочате проти нього якоюсь таємничою судовою інстанцією слідство. Ніякого звинувачення йому не пред'являють, та й сам він спочатку не почуває себе винним. Однак у ході розслідування його "справи" спливають все нові факти з життя Грегора Гузума, які, при бажанні, можна тлумачити як морально осудливі, хоча, звичайно, нічого кримінального в них нема. В його конторі влаштовується обшук, прискіпливо реконструюються його стосунки з давно померлим батьком, дружиною Мартіною, з якою він уже багато років як розлучився, братом, що емігрував до Америки й відтоді не подає про себе ніяких звісток, підлеглими чиновниками, дехто з яких виявляється причетним до загадкового "суду" тощо. Грегор Гузум втягнутий у процедуру дивного засідання суду нижчої інстанції, що розглядає його "злочини". Він безцільно блукає вулицями рідного міста, яке видається йому тепер холодним і чужим, потрапляє в незнайомі квартали, темні задвірки, пивнички, якісь ірреальні помешкання, опиняється на вокзалі, робить спробу втекти від всюдисущого суду, аж поки й сам не починає сумніватися у своїй безневинності, приймає правила нав'язаного йому містеріального дійства і скоряється, врешті, владі Вищого судді, який виголошує його провину. Роман завершується газетним повідомленням про загадкову смерть героя, причиною якої стало його самогубство: "Коли служниця комерсанта Грегора Гузума ввійшла сьогодні до спальні свого пана, їй відкрилося жахливе видовище: комерсант висів під дверним косяком у петлі з виряченими очима і висолопленим язиком. Служниця перерізала мотузку й викликала лікаря. Однак той зміг лише констатувати, що смерть настала декілька годин тому. Що спонукало поважного комерсанта до самогубства – а немає сумніву, що це було саме воно, – невідомо. Пан Гузум користувався серед своїх знайомих

великою повагою, він вважався чесним комерсантом і людиною, здатною до самопожертви, він вів життя за законами пристойності. Його самогубство огорнуте глибокою таємницею" [9, с. 258].

Однак близькість до роману Ф. Кафки "Процес" полягає не в самій лише подібності зовнішньої фабульної дії, хоч вона є доволі точним зліпком його основної сюжетної колізії, але і в спорідненості проблематики, яку можна було б означити як безперспективну боротьбу самотнього індивіда проти загадкової, однак всесильної, нещадної, анонімної влади, що фатально, наче спрут, стиснула його своїми чіпкими щупальцями. Як у "Процесі" Кафки, так і в "Чистилищі" Флінкера показана страшна тотальність суду: його служителі виринають у найнесподіваніших місцях, вони контролюють кожен крок і кожен жест своєї жертви, від цього суду неможливо нікуди втекти, ніде сховатися. Спільним для обох авторів є також тип героя: як Йозеф К. у Ф. Кафки, так і Грегор Гузум у Р. Флінкера – типові, нічим не примітні бюргери, втягнуті раптом у фантазмагоричні ситуації, які шокують своєю абсурдністю. Поєднання реалістично точних, деталізованих описів і картин банальної дійсності з атмосферою загадкового, фантастичного, гротескового – також однаково притаманне обом творам, як і песимістичний ідейний висновок про споконвічну – абсолютну – самотність людини, якій ніхто й нічим не здатен зарадити, а отже, смерть є для неї єдиною логічною послідовністю, останнім онтологічним протестом. Цю думку висловлює один із випадкових відвідувачів пивнички, бородатий чоловік, в якому Грегор не зумів упізнати свого брата: "Людина завжди самотня, я гадаю, що вона взагалі існує лише для того, аби бути самотньою. Поки вона перебуває ще в материнській утробі, то не відчувається самотньою, але щойно з'явиться на світ, як настає кінець усякій спільноті" [9, с. 235-236].

Але чи правомірно на підставі таких очевидних аналогій вважати Р. Флінкера епігоном Ф. Кафки, як це роблять деякі румунські критики? [12, с. 8; 15; 20, с. 8-9].

Безперечно, Р. Флінкер уважно читав твори Ф. Кафки й перебував під великим враженням від магічної манери його письма. Можливо, захоплення творчістю австрійського письменника спонукало буковинського автора до свідомого, хоча й зашифрованого пародіювання (в тому значенні, яке вкладає в це поняття німецьке літературознавство – пародіювання як наслідування, стилізація деяких елементів художньої системи іншого автора). Окрім уже згаданих точок дотику, це засвідчує, скажімо, ім'я героя, що перегукується з іменем Грегора Замзи – персонажа новели Ф. Кафки "Перевтілення". На пародійну природу роману Р. Флінкера вказує, наприклад, і пародійний принцип, що лежить в основі другого складника імені героя, – у прізвищі Husum мовби просвічує латинське humus, себто смерть. Ця анаграма зайвий раз підкреслює рокованість героя. Так само пародійним характером відзначається прізвище опонента головного героя, одного з чиновників таємного суду Деметра Остерая (воно буквально перекладається як "різдвяне яйце", "писанка"). Однак як у біографії обох письменників, так і в їхній творчості існує ряд моментів, які схиляють до думки про

можливість типологічних зіставлень, тобто розгляду аналогічних явищ у спадщині двох письменників як таких, що виникли незалежно одне від одного, завдяки спільності соціальних, політичних, психологічних та ін. умов. І якщо серйозно розглянути їх, то вони виявляться не менш переконливими, ніж аналогії безсумнівного впливу.

Обидва письменники – вихідці з німецько-єврейських родин, тобто вони належали до національних меншин старої Дунайської монархії й виростили в багатомовному оточенні (переважно слов'янському) Праги (Кафка) і Чернівців (Флінкер). Вже це породжувало в них специфічне почуття національної маргінальності, синдром гетто, що міг вилитися в комплекс меншовартості. Для обох літературна творчість не була основним видом їхньої діяльності – вони віддавалися їй принагідно, хоча саме її вважали справжнім покликанням. Звідси – притаманна обом письменникам роздвоєність душі, необхідність жити подвійним життям. Працюючи у сферах, де особливо відчутні людська беззахисність і приреченість (Кафка – в компанії зі страхування від нещасних випадків, Флінкер – у психіатричних клініках), обидва мали змогу бачити несправедливість і нещастя, пізнати безсилля маленької людини перед всевладними офіційними інстанціями, непроглядними законами й циркулярами. Відчуження людини від природного й соціального світу, її принизлива залежність від волі будь-якого дрібного бюрократа формували в обох гірке розчарування у формах суспільного буття і малювали їм похмурі картини безрадсної дійсності. Ось чому зображення Флінкером порядків у міській лікарні, де Грегор відвідує хворого батька, дуже нагадує нам модель тоталітарного режиму й за жорстокістю порядків перегукується, скажімо, з новелою Кафки "У виправній колонії", а за містичною неприступністю – з романом "Замок".

Очевидні подібності спостерігаються і в ставленні обох авторів до свого єврейства. Кафка пройшов шлях від космополітично налаштованого естета до свідомого, заангажованого єврея, як засвідчує його "Промова про їдиш" (1912). Кабала і хасидизм, релігійно-містичні сторони юдаїзму залишили глибокі сліди в творчості Кафки, що дало привід другові й посмертному розпорядникові літературної спадщини письменника Максіві Броду оголосити його навіть "оновлювачем юдейської віри наших днів" [1, с. 264]. Р. Флінкер народився у Вижниці – одній із колисок хасидизму, де містичні ідеї та очікування приходу месії становили чи не основний екзистенційний вимір буття – згадаймо в цьому зв'язку також розташоване поряд із Чернівцями хасидське містечко Садагуру з його знаменитою резиденцією вундеррабі, який проповідував містичне єднання з навколишнім світом у пошуках "божественних іскор", розсипаних Господом під час акту творіння. Р. Флінкеру також близька релігійно-юдейська тематика, наприклад, у великому за обсягом оповіданні "Авесалом", сюжет якого запозичений зі Старого Заповіту (Друга книга царів). Як свідок "остаточного вирішення єврейського питання" і уцілілий від Голокосту, для якого цей факт був неабияким психологічним тягарем (письменник наклав на себе руки відразу по закінченні Другої світової війни), він також, за всіма ознаками, віднайшов пізніше шлях до своєї єврейської ідентичності.

Неабиякий інтерес демонструють обидва письменники до психоаналітичної теорії З. Фрейда, ідеї якої лежать у їхніх творах, сказати б, на поверхні. В "Чистилищі" Р. Флінкер відтворив взаємостосунки Грегора Гузума з батьком, які нагадують нам відносини між батьком та сином у родині Кафки, змальовані пізніше празьким письменником у його знаменитому "Листі до батька", хоча Р. Флінкер і не міг знати цього, написаного ще в 1919 р., але вперше опублікованого тільки в другому числі журналу "Die neue Rundschau" за 1952 р. твору Ф. Кафки.

І Кафка, і Флінкер були самотніми, незбагненними для оточуючих диваками. Обидва болісно сумнівались в естетичній вартості своїх творів, унаслідок чого писали в основному "в шухляду". Обидва рано пішли з життя: Кафка – в 41, Флінкер – у 39 років, і їхня творчість стала відома уже по смерті. За своїм соціальним походженням, вихованням, освітою, ментальністю Кафка і Флінкер були синами королівсько-цісарської Австро-Угорщини. Флінкеру, щоправда, виповнилось тільки 12 років, коли вона розпалась, але історичні та культурні традиції "Дунайської монархії" ще довго відлунювали на Буковині, так що його особистісне формування відбувалося під знаком двоголового орла. Опосередковане підтвердження тяглості цього процесу знаходимо в автобіографічній книзі "Тоді в Чернівцях і довкола: Спогади старого австрійця" Георга Дроздовського, який засвідчує, що в румунські часи, співаючи "Traiasca Regele", на Буковині мали на увазі все-таки старий австрійський гімн "Gott erhalte Franz den Kaiser" [4, с. 10].

У світлі цих біографічних, світоглядних і соціопсихологічних паралелей деякі подібності між обома авторами виявляються майже неминучими. Як підкреслює Віктор Тайс, "два світоглядно однаково налаштовані письменники переживають світ і проблематику суб'єктивного "я" в цьому світі схожим чином, а звідси постають, цілком об'єктивно, спільні елементи їхніх творів" [19, с. 6]. Це те ж типологічне явище, яке пояснює, наприклад, споріднені мотиви в казках різних народів світу, що генетично аж ніяк не могли спілкуватися між собою. "Зображення основоположних феноменів ХХ століття – поглиблення суперечностей між індивідуумом і суспільством, які конкретизуються у відчуженні, уречевленні, усамітненні окремої людини під тиском суспільного механізму, – Флінкер не обов'язково мусив запозичити у Кафки, – констатує румунський германіст Сорін Хіцану. – З цього погляду і в цьому історичному контексті певні паралелі між Кафкою та Флінкером виявляються результатом об'єктивних факторів, а не дилетантських спроб наслідування останнього" [2, с. 230]. Це підтверджується, до речі, й на підставі деяких оповідань Флінкера ("Марення", "Мандрівець", "Голос"), які залишаються "кафкіанськими", хоча й розвивають сюжетні моделі, відсутні в Кафки.

Зрештою, є у творах Кафки і Флінкера й ряд суттєвих сюжетних розбіжностей. Якщо Йозеф К. спочатку ігнорує суд, а потім намагається знайти захист від нього у своїх друзів, знайомих і т.д., то Грегор Гузум досить швидко усвідомлює свою моральну провину і готовий спокутувати її. "Вина" Йозефа К. метафізична, вона не має раціональної аргументації, "вина" Грегора Гузума полягає в тому, що він нікого не любив. Він не

любив свого батька – хоч батькове ставлення до нього було надто суворим і, можливо, й не заслуговувало синівської любові. Він не любив своєї дружини Мартіни й розлучився з нею відразу після того, як вона захворіла. Він відмовився допомогти у скрутну хвилину своєму братові, холодно й байдуже ставився до своїх підлеглих у конторі. "Тобі важило лише на тому, щоб про тебе добре говорили: ти був порядним комерсантом, нікого не обманював, завжди тримав своє слово й досяг свого рівня добробуту. Однак твоє серце мовчало. На цій землі немає жодної людини, за яку б ти заступився всією пристрасною і кров'ю серця. І тільки це, лише це має значення для Високого суду" [9, с. 257], – таке звинувачення пред'являється героєві у фіналі роману.

Однак набагато важливіше, на нашу думку, те, що роман Р. Флінкера побудований на зовсім інших концептуальних засадах. При всіх очевидних паралелях, на які вказувалось вище, навіть фабульну подібність не варто абсолютизувати, бо, зрештою, ситуація суду, судового процесу – це не обов'язково прерогатива Кафки. Мотив суду – один із найдавніших архетипів світової літератури, він наявний вже в Біблії, в античній та середньовічній літературі, не кажучи про новітній час. Сам суд являє собою категорію не стільки суспільно-політичну, скільки моральну, етичну. А позаяк саме етична проблематика є стрижнем всієї творчості Р. Флінкера – вона притаманна і його оповіданням, і романові "Падіння", – то конструктивна роль мотиву суду для нього цілком органічна. До речі, письменник залишив нам і спробу драматизації свого роману (він устиг написати п'ять сцен), яка так і називалася – "Суд". Але суд для Кафки – це якась зовнішня, ворожа, сліпа, непізнана сила, тоді як суд у Флінкера – внутрішній моральний імператив, самопокара, голос совісті. Герой Кафки гине абсурдно, безпричинно, він до кінця так і не усвідомлює своєї вини, в той час як вина Грегора Гузума – нехай вона регламентується лише внутрішнім етичним кодексом – добре вмотивована, і він повністю визнає її як таку, що заслуговує найвищої кари. "В той час як Кафка полемізує з метафізичною виною людини й долучає до неї проблему *Liberum Arbitrium* (свобода правосуддя), торкаючись інших основоположних питань людського буття, якими обростає поняття вини, Роберту Флінкеру йдеться про конкретну вину людського спасування перед труднощами; в той час як Йозеф К. завинив хіба лише тим, що не впорався з надлюдським завданням – він не наважився ввійти у "Браму Закону", – Грегор Гузум знехтував тим, що було в людських силах" [3, с. 122], – пише румунський дослідник Гергардт Чейка. Йозефа К. страчують у покинутій каменоломні "двоє в чорному" – страчують безжально, грубо, немов скотину ("На горлянку К. [...] лягли руки одного добродія, тим часом як другий глибоко вгородив ножа йому в серце і двічі прокрутив його там" [13, с. 194]), що викликає в читача якийсь майже фізично відчутний, атавістичний жах і залишає по собі враження жорстокої, несправедливої наруги. Натомість смерть Грегора Гузума сприймається як закономірна й невідворотна, це справді може бути й Вищий суд, себто суд Всевишнього, як він символічно переосмислюється у творі, але це і власний суд, усвідомлення неможливості жити далі після всього, що йому відкрилося.

Дуже слушно зауважує з цього приводу вже згадуваний вище австрійський літературознавець Вольфганг Краус: "Зрештою, суд – це лише совість і сумління, і якби Грегор Гузум не розумів звинувачення, себто не носив його в самому собі, то тоді він був би невинним і його відпустили б на волю. "Суд [...] тільки ословлює те, що звинувачуваний вже давно знає й сам", – читаємо в романі, і цим самим Роберт Флінкер наближається, на відміну від Кафки, до християнських поглядів. Якщо й існує деяка зовнішня подібність між "Чистилищем" і "Процесом" Кафки, то духовна позиція радикально відмінна" [14, с. 171-172]. Можна сказати, що Кафка виводить концепцію свого роману з юдейсько-кабалістичної та старозавітної традиції, тоді як Флінкер засновує її переважно на новозавітних християнських ідеях у дусі Нагірної проповіді Христа, що втілено вже в самій назві його роману, пов'язаній із християнськими уявленнями про очищення душі від земних гріхів (у більшості слов'янських мов слово "чистилище" етимологічно пов'язане з поняттями "очищувати", "очищення", та й німецька назва роману "Fegefeuer" містить у собі конотації очисного вогню).

"Злочин" Грегора Гузума – це його байдужість, черствість, "дерев'яність", нездатність любити. Великий Данте Аліг'єрі, який, без сумніву, також вплинув на ідейний зміст роману Р. Флінкера, не допускав душі таких людей навіть у пекло ("Божественна комедія"). Отож основний пафос "Чистилища" можна виразити тими словами Євангелія, які мовить апостол Павло у своєму Першому посланні до коринтян: "Коли я говорю мовами людськими й ангольськими, та любови не маю, – то став я, як мідь та дзвінка або бубон гудячий! І коли маю дар пророкувати, і знаю всі таємниці й усе знання, і коли маю всю віру, щоб навіть гори переставляти, та любови не маю, – то я ніщо! І коли я роздам усі маєтки свої, і коли я віддам тіло своє на спалення, та любови не маю, – то пожитку не матиму жодного! Любов довготерпить, милосердствує, не задрить, любов не величається, не надимається, не поводить нечемно, не шукає тільки свого, не рветься до гніву, не думає лихого, не радіє з неправди, але тішиться правдою, усе зносить, вірить у все, сподівається всього, все терпить! Ніколи любов не перестає!" (1 Кор., 13, 1-8).

На жаль, герой роману Флінкера не доріс до цих високих вимог любові, а коли він збагнув це, було вже надто пізно. "Високий суддя" – це може бути Господь, неблаганний фатум чи власне сумління – являє собою в цьому випадку не містичний інструмент правосуддя (як, скажімо, статуя Командора, котра карає Дон Жуана), оскільки Грегор Гузум є "суддею і звинувачуваним водночас" [19, с. 7]. У "Чистилищі" йдеться про злочин і кару, про споконвічну проблематику світової літератури від Софокла до Достоевського. На думку Карін Шпек, "це не метафізична, а ргіогі наявна вина у кафкіанському сенсі, а радше сублімоване заклинання сумління людини, яка усвідомлює фатальність свого становища, що спричинене як нею самою, так і зовнішніми обставинами" [17, с. 446]. Таким чином, "Високий суд" Кафки є фантасмагоричною, непрозорою інстанцією, оселеною в площині "людина і суспільство", в той час як "Високий суд" Р. Флінкера маніфестується в етичних координатах і належить до внутрішнього, готового до каяття усвідомлення самої людини.

Написаний у роки війни перед лицем реальності єврейських гетто й нацистських концтаборів, роман Р. Флінкера рефлектує ситуацію буковинського єврейства, яке безмовно й безвольно йшло на заклання. Ні раціональне пояснення соціально-політичної дійсності, ні внутрішній опір їй не могли змінити його трагічної долі. У цій антигуманній ситуації воно могло спрямовувати свій погляд лише всередину себе, щоб перевірити, чи немає там причини для таких випробувань, які асоціюються хіба що зі стражданнями біблійного Йова. В цьому сенсі роман Р. Флінкера є надзвичайно суверенним, унікальним, інспірованим конкретними історичними обставинами літературним панданом до творчості Кафки, яким у ліричній сфері стали свого часу ранні вірші Пауля Целана [див.: 16, с. 56-57].

1. *Brod, Max.* Über Franz Kafka. – Frankfurt a. M.: Fischer Taschenbuch Verlag 1974, S.264.
2. *Chițanu, Sorin.* Kafka und Flinker // Andrei Corbea / Michael Astner (Hrsg.). Kulturlandschaft Bukowina, Studien zur deutschsprachigen Literatur des Buchenlandes nach 1918. – Iași: Editura Universității “Alexandru Ioan Cuza” 1990. – S.230.
3. *Csejka Gerhardt.* Die Quellen eines Vorurteils // REFLEXE: Kritische Beiträge zur rumäniendeutschen Gegenwartsliteratur: Hrsg. von Emmerich Reichrath. – Bukarest: Kriterion Verlag, 1977, S.122.
4. *Drozdowski Georg.* Damals in Czernowitz und rundum: Erinnerungen eines Altösterreicherers. – Klagenfurt: Verlag der KLEINEN ZEITUNG Kärnten 1984, S.10.
5. *Ein halbes Semester Sommer.* Moderne rumäniendeutsche Prosa. Hrsg. von Peter Motzan. – Berlin: Volk und Welt 1981.
6. *Flinker, Robert.* Der Sturz: Roman. – Bukarest: Kriterion Verlag 1970
7. *Flinker, Robert.* Die Psychologie und Psychopathologie der Hysterie. – Leipzig: Georg Thieme Verlag, 1938 [= Sammlung psychiatrischer und neurologischer Einzeldarstellungen, Band XII]
8. *Robert Flinker.* Fegefeuer. – Olten/Freiburg im Br.: Walther 1983.
9. *Flinker, Robert.* Fegefeuer. Ausgewählte Prosa – Bukarest: Literaturverlag 1968, S.258.
10. *Robert Flinker.* Fegefeuer. Erzählende Prosa. – Wien: Europa Verlag, 1972
11. *Flinker, Robert.* Jakob Harringer. Eine psychopathologische Untersuchung über die Lyrik. Mit Hinweisen auf Hermann Hesse und Max Herrmann. – In: Archiv für Psychiatrie und Nervenkrankheiten.(Berlin) 1938, Band 107, S.347-399.
12. *Gusbeth, Heidemarie.* Wenn Kafka nicht gewesen wäre... – In: Karpaten Rundschau, 4 (875), 1969, S.8-9.
13. *Kafka, Franz.* Der Prozeß. – Frankfurt a. M.: Fischer Taschenbuch Verlag, 1983, S.194.
14. *Kraus, Wolfgang.* Nachwort // Robert Flinker. *Fegefeuer.* Erzählende Prosa. – Wien: Europa 1972, S.171.
15. *Lillin Andreas A.* Gepflegter Dilettantismus // Neue Banater Zeitung, 2557, 1971.
16. *Margul-Sperber, Alfred.* Brief an Otto Basil // Otto Basil und die Literatur um 1945. Traditionen – Kontinuität – Neubeginn. Hrsg von Volker Kaukoreit und Wendelin Schmidt-Dengler. – Wien: Paul Zsolnay Verlag, 1998. – S.56-57 [Profile. Magazin des Österreichischen Literaturarchivs. – 2/1998]

17. *Speck, Karin*. Robert Flinker // Die rumäniendeutsche Literatur in den Jahren 1918-1944 / Redigiert von Joachim Wittstock und Stephan Sienerth. – Bukarest: Kriterion 1992, S.446. [=Beiträge zur Geschichte der rumäniendeutschen Dichtung].
18. *Stanescu, Heinz*. “Kuckuckseier”. Bukowiner deutsch-jüdischer “legaler” Schrifttumschmuggel ins “Dritte Reich” // Die Bukowina. Studien zu einer versunkenen Literaturlandschaft / Hrsg. von Dietmar Goltschnigg u. Anton Schwob unter Mitarb. von Gerhard Fuchs. – Tübingen: Franke, 1990, S.171-174.
19. *Theiss, Viktor*. Zwischen Schein und Sein. Zu Robert Flinkers ausgewählten Prosaschriften // Robert Flinker. *Fegefeuer*: Ausgewählte Prosa. – Bukarest: Literaturverlag 1968, S.5-6.
20. *Vatrič, Ion*. Der Doppelgänger Kafkas // Echinoc, 11. Jg., 1979, Nr.8-9.

Zusammenfassung

Robert Flinker gehört zu den wenigen Prosaschriftstellern in der deutschsprachigen Literatur der Bukowina. Sein Nachlassroman *Fegefeuer* weist offensichtliche Ähnlichkeit mit Franz Kafkas Roman *Der Prozeß* auf. Das bezieht sich auf die Thematisierung des gleichen Stoffes (das Gerichtsmotiv), Typologie der Protagonistengestalt (Josef K. – Gregor Husum), vergleichbare Handlungsentwicklung. Ungeachtet dieser evidenten Analogien sowie mancher Affinitäten biographischer Art, die für beide Autoren bestimmend waren, unterscheiden sich ihre Romane grundsätzlich. F.Kafka geht in *Prozeß* von der alttestamentarischen und kabbalistischen Tradition aus, indem er einen harten, aber aussichtslosen Kampf des Romanhelden gegen eine anonyme, verborgene, doch allgegenwärtige und brutale Macht zeigt, während R.Flinker in *Fegefeuer* sein Konzept der existentiellen Schuld des Individuums aus neutestamentarischen christlichen Ideen im Geiste der *Bergpredigt* ableitet. Der Unterschied der Intentionen bewirkt vor allem verschiedenen ethischen Gestus beider Werke.

Schlüsselworte: Tradition, Identität, Rezeption, Interpretation, Transformation

Стаття надійшла до редколегії 16.11.2006